

91. Цивилизације и светски поредак

Цивилизације су на прелазу миленијума постале предмет светске политике. Свет је

означен „глобалним селом“. Цивилизације у глобалној политици у постхладноратовском периоду претпостављају регруписавање светског поретка. Током хладног рата постојале су две суперсиле, САД и СССР, око којих се одвијало

груписање држава. Државе су могле бити савезнице, чланице блокова Запада или Истока, сателити, штићенице, неутралне и несврстане. Светом је доминирала биполарна структура. После пада Истока, Запад је преузео вођство у стварању новог светског поретка јер се распала хладноратовска биполарна структура. У незавидном положају нашле су се „поцепане, подељене и усамљене земље“, како их је означио Хантингтон. Подељене земље карактерише супротстављеност група из две или више цивилизација које гравитирају и вуку свака својој. Поцепане земље одликују (пре)доминантне културе по којима припадају одређеној цивилизацији, а вође желе да их преоријентишу на друге цивилизације. Током историје различита су искуства поцепаних земаља. Русија је прошла кроз четири фазе: 1. Период пре Петра Великог; 2. владавина Петра Великог, када се Русија окренула Европи у чудесном споју модернизације и деспотизма; 3. Бољшевици и њихово искуство; 4. постсовјетски период – Русија Јељцина и Путина. Да би се редеофинисао цивилизацијски идентитет, потребно је обезбедити бар три предуслова: • промену би требало да носи елита (политичка и економска); • јавност би требало да буде упозната с подухватом, смислом и начином остварења; • преоријентација на нову цивилизацију требало би да буде прихваћена од њене главне земље (и више важних земаља). Западни модел је препоручен свету као универзални. Универзализам продукује империјализам, а релативизам репресију. Културне разноврсности су богатство света цивилизација. Управљање је у глобалној кризи јер се цивилизације суочавају с иновираним модалитетима варварства. На то указује раскорак технолошког досега и квалитета живота, растуће богатство малог броја људи и растућа опасност од самоуништења врсте.

70. Европска цивилизација и нововековни свет

У XIV веку је најављено ново доба. Нововековни период је трајао до XX века, односно до

завршетка Првог светског рата. Нововековни период може се делити на време до и после Француске револуције, 1789. г. Црква је владала духовним и световним организацијама и животима људи на великом простору током средњег века. Католичка црква је господарила западном Европом. Папа је настојао да очува световну власт. Папи Бонифацију VIII (1294-1303) супротстављали су се владари и свештенство који су му оспорили неприкосновени ауторитет. Промене су наступиле с прелазом из XIII у XIV век. Енглески и француски владари су се опирали папинском опорезивању. После смрти Бонифација VIII, папа је постао француски племић и надбискуп Клемент

V, са седиштем у Авињону. Опадање моћи Рима у то време, изазвало је реакцију. Сукоби су резултирали избором двојице папа 1378. године. Нису окончани, него су трајали 30 година – у потрази за правим папом. Тако се изабранима придружио и трећи папа. Сабори у Констанци (1414-1418) и у Базелу (1431-1449) нису обуздали папску власт апсолутистичког карактера. Немачки владар сазвао је концил у Констанци да би се дошло до решења црквених спорова. Гласање је обављено по критеријуму француске, италијанске, немачке и енглеске народности. Папе су владале по старом све до Лутеровог протеста. Проблеме у врховима црква пратили су мистицизам и херезе. Јављали су се верски покрети, као и жене мистици које оснивају своје редове. Мистицизам се рефлектовао и у књижевном деловању картезијанаца, нарочито Николе Кузанског. Веревање у вештице је трајало од појаве у XV веку до краја XVIII века.

У Цому је 1540. године било спаљено око 300 жена. Инквизиција (црквени суд) није могла да стишава све већи број незадовољника. Народ је био иритиран раскошима, силом и неморалом цркве. Продаја опроштаја за грехове (индулгенција) и опорезивање, као и друге злоупотребе, или проблем централизације цркве, заоштравали су

кризу и отворили пут реформама.

72. Цивилизацијски смисао хуманизма и ренесансе

У XIV веку мислећи људи су трагали за истином изван средњовековног тумачења да

је Бог у основи живота и света. Однос вере према разуму постао је слободнији. Наука и култура постављају темељ новог доба, хуманизма и ренесансе. Човек је у средишту

новог приступа. Нова култура је била окренута човеку и зато је названа: хуманизам (грчки: хуманус – човечан, људски). Велики преокрет је зачет на апенинском тлу. Успону хуманизма су допринели и Стари Грци. „Ренесансни хуманизам“ је значио повратак изворима, „античком хуманизму“. Ренесанса је била, у суштини, „поновно рађање“ старог, изворног. Највећи центри хуманизма и ренесансе били су Рим, Фиренца, Ферара, Мантова, Напуљ... Ренесанса се може посматрати као средиште интеракција старовековног, средњовековног и нововековног раздобља. Хуманизам и ренесанса, или ренесансни хуманизам, који се подразумева када се спомене ренесанса у XV и XVI веку као велики препород и процват, почев од Италије (северне) и даље на широком простору у нововековном времену. Препород је настао када се средњовековно хришћанство, после Томе Аквинског, нашло пред епохалним изазовом. Разумом није било могуће приближавање Богу, мисао је измицала вери, а људи су се све мање подређивали Божјој вољи. Човек се окретао рационалном мишљењу, а научни метод му је отварао пут. Трагање за рукописима и киповима обележавало је полет ренесансног хуманизма. Политичке, економске, културне промене су стварале темељ за нови свет.

Компас, касније и дурбин, барут и пушка, штампарија и штампарство, штампана

књига..., као изуми, по Јустејну Гордеру, стварали су његове темеље, упоредо у привредном, друштвеном и културном погледу. Наука, техника и технологија напредовале су до времена кад су одвеле човека у космос, остварен је прелаз с натуралне на капиталистичку привреду, развој градова као политичких, индустријских, трговачких, тржишних, финансијских, културних центара грађанског света. Грађани су стицали слободу у односу према природи, решавајући се феудалних господара и власти цркве. Препород ренесансних хуманиста био је изразитији у погледу индивидуализма.

Ренесансни човек постао је идеал. Обнова Рима је сматрана културним подухватом новог времена, започета 1506. године, у трајању наредних 120 година, када је изграђен величанствени Трг светог Петра. Хуманизам је имао и другу, мрачну и репресивну, страну. Ново схватање природе кажњавано је незамисливом бруталношћу.

Декарт, Лајбниц и Спиноза били су најистакнутија имена континенталног

Рационализма новог времена. Монтескје, Волтер и Русо су најзначајнији мислиоци просветитељства. Наука је у успону у Европи од XVI века. Томе су допринели и ствараоци из ранијих раздобља: Бекон, Магнус, Тома Аквински... Тако је дошло до

одвајања филозофије од природних наука, по приступу и предмету истраживања.

Упознавање са знањима минулих цивилизација представљао је један од подстрека

развоју науке. Галилеј је осмислио методолошко усмерење: а) разумско идентификовање појаве, б) експеримент, ц) математички приказ.

Декарт је говорио како ће наука помоћи људима да овладају природом. Научници су стицали ауторитет и славу; међу најпознатијим именима били су: Декарт, Галилеј, Кеплер, Њутн, Паскал, Лајбниц, Ломоносов, Франклин... Описмењавање и стицање знања схватано је као потреба људи. Школство се ослобађало надзора цркве, мењали су се средњовековни програми и методе наставе. Образовање је конципирано по критеријуму световности, научности и стручности. Повећавао се број школа у циљу општег описмењавања деце. Први универзитети оснивани су не само на западу, него и у средњој Европи, у Прагу, Кракову, Бечу... Током XV века отварају се у већем броју, од Упсале у Шведској, широм Европе. У Италији су отваране уметничке академије. Техника је означила цивилизацијску нововековну промену у односу на миленијумско наслеђе. Цивилизација се поимала и као техничка култура. Изуми који су омогућили коришћење извора енергије симболизовали су почетак човековог овладавања природом. Производња је механизована. Увоз кафе и чаја у Европу стварао је нове обичаје састајања људи. Отваране су кафане, културне и јавне установе, као градска средишта нових традиција. Париз се, на пример, претварао у „Меку уметника“.

Идеје новог доба. Идеја напретка (прогреса) била је идеја водиља нововековне

цивилизације. Клица ове идеје јавља се у ренесансним мишљењима, заснованим на разуму, као темељном појму. Моћ идеја. Идејна струјања о рационализму и индивидуализму подстакла су учења о правима, природним (почев од Гроцијуса, Хобса, Лока, Монтескјеа, Русоа...), политичким, грађанским и људским правима; о држави, утолико да се заснива на уговору, да је суверена (с разликама о суверенитету), да власт припада владару (апсолутизам) или народу (демократија). Просветитељи су наступали с натписом на застави: Знање је моћ. Пословни људи су се држали изреке: Време је новац.

74. Цивилизацијски аспекти хришћанских подела и сукоба (верски ратови)

Реформа цркве показала се неминовном кад су се тежње владара, свештенства,

грађанства и племства подудариле с очекивањима верника да се промени све оно што није ваљало у њеној организацији и деловању. Као почетак реформације наводи се објављивање 95 теза (истакнуте на вратима Виртембершке катедрале), 31. октобра 1517. године, чији је аутор Мартин Лутер (1483-1543), професор теологије у Виртембергу. Овом догађају су претходиле идеје, дела и иницијативе за реформу цркве Лутерових претеча. Џон Вајклиф, Јан Хус .Јохан Тецел, папски легат, поднео је тужбу Риму против Лутера. Лутер је позвао Тецела на јавну дискусију. Суштина цркве је у непосредном, личном односу верника и Христа, без посредовања папе и свештенства, истицао је Лутер. Свето писмо (Библија) је извор вере, а седам тајни је требало свести на три: крштење, покајање и причешће. Папиним декретом „Exsurge Domine“ био је позван, под претњом екскомуникације, да у року од два месеца опозове своју 41 јеретичку тврдњу. Лутер је пред професорима и студентима у Винтербергу, 1520. године, спалио примерак папиног декрета. Следеће године је јавно екскомунициран из цркве. Новоизабрани цар Карло V се бојао да се протест против цркве не преокрене против државе, па је позвао Лутера да пред папским судом брани своје ставове.

Био је проглашен за јеретика и осуђен на прогонство. Цар Карло V није

могао да стави едикт на снагу, па је Лутер нашао уточиште на двору саксонског кнеза

Фридриха Мудрог под именом Витез Џорџ. Немачки сељачки рат 1525. године, под вођством Тома Минцера, Лутеровог ученика, био је усмерен на испуњење „Дванаест захтева“. У основи, то су били циљеви: да се божанска реч проповеда разумљиво, без личних и доктринарних погледа, да се постигне друштвена једнакост, да се смање обавезе, намети и таксе, да племство не користи шуме, испаше, ловишта, реке, и да се укине кметство. Поновно ширење реформације принудило је цара Карла V да

подржи Католичку лигу. На скупштини у Шпајеру, 1529. године, Лига је издејствовала да се Лутерово учење поново осуди. Кнежеви су на осуду уложили јавни протест. Од тада се Лутерови следбеници називају протестантима. Лутерово учење је развио Урлих

Цвингли (1484-1531) у Цириху. Противреформација – католичка обнова. Реформација је ослабила моћ папе и углед католичке цркве. Папство је пронашло ослонац у језуитима, припадницима новог црквеног реда. Католичка црква (кардинал Карафа) је обновила инквизицију како би сузбила реформацију на Апенинима, у Хабзбуршком царству, Шпанији и Пољској. Сабор (концил) у Триденту (Тридентски сабор, 1545-1563) био је посвећен обнови цркве. У Француској су се католици и хугеноти (калвинисти) сукобљавали током XVI века. Католички фанатици су, по наређењу Катарине Медичи и Шарла IX, 24. августа 1572. године, убили 20.000 хугенота. Од

тога, 3000 само у Паризу, у Вартоломејској ноћи. Краљ Анри IV, бивши хугенот, прекинуо је одмазде Нантским едиктом 1598. године. Језуити су у Хабзбуршкој монархији и Баварској изазвали Тридесетогодишњи рат (1618-1648).

Сукоби су се проширили на Чешку. Рат је завршен Вестфалским миром. Француска је добила Алзас, а Шведска највећи део Помераније. Вестфалски мир се узима за почетак међународног поретка који је трајао око 150 година. Нови период је почео по његовом истеку и трајао до Првог светског рата, нешто више од 100 година.

76. Географска открића, капитализам, државе нације

Пут Марка Пола (1254-1324) у Кину и Јапан представљао је први сусрет Европе с Далеким истоком. Пловидба се одвијала до половине XIV века још и на Северном

мору и до приобалног појаса Атлантика. Гутенбергов изум штампарије 1450. године омогућио је миленијумску комуникацију цивилизација у планетарним оквирима. Библија је била прва одштампана књига. Компас, двоглед, справе за навигацију и квалитетнији бродови омогућили су пловидбу далеким морима и океанима. Трговина је представљала снажан подстрек истраживањима и открићима. Бартоломео Дијаз је допловио до југа Африке 1487. године, рт који је открио назвао је Олујни. Португалски краљ га је преименовао у Рт добре наде. Кристифор Колумбо (1451-1506), расуђујући по карти флорентинског географа Тоскаленија, мислио је да се до Индије може стићи пловећи на запад. Пловидбу је отпочео 3. августа 1492. године са три брода („Пинта“, „Ниња“ и „Санта Марија“) из шпанске луке Палос преко Атлантика. После 61 дан пловидбе, стигао је до острва Гуанахани, које је назвао Сан Салвадор (Свети Спаситељ). Открио је Кубу и Хаите. Током каснијих пловидби, открио је Антيله, Јамајку, Панамску превлаку, Венецуелу, Хондурас и ушће реке Ориноко у јужној Америци. Васко да Гама је,

опловивши Африку, стигао до Индије 1498. године, до луке

Каликут. Кабрал је 1500. године стигао до обала Бразила. Фернандо Магелан је, пловећи дуж источних обала Јужне Америке, 1520. године открио пролаз и ушао у Тихи океан. Касније је тај пролаз добио име по њему – Магеланов пролаз.

Америго Веспучи је посетио новооткривене територије и о њима написао брошуру.

Валдземилер, немачки картограф, назвао је по њему, 1507. године, обале Бразила –

Америгова земља (Tera Amerika). Тако је нови континент добио име Америка.

Капитализам – светски систем. Мануфактуре (manus – рука, facere – радити) смениле су мале радионице занатлија у XV веку. Мануфактурне радионице су представљале прва

капиталистичка предузећа. Трговина и конкуренција на тржишту су подстицале развој и усавршавање производње, робно-новчану привреду, капиталистички систем и нове друштвене и међународне односе. Капиталиста је присвајањем вишка вредности могао да увећава капитал и да обогађује и себе и друге. Развој капитализма био је различит у појединим земљама. Теоретичари разликују више фаза развоја и облика капитализма: рани, либерални и развијени (по фазама); монополски, државни, глобални... Светски капиталистички систем траје од 1500 год, а његова структура је: једна привреда, мноштво заједница, мноштво култура, а акумулација капитала је основа система. Националне државе – „државе-нације“ Шпанија – светска сила. Шпанија је била најмоћнија држава у свету у XVI веку, кад

су њоме владали Хазбурговци, Карло V (1519-1556) и његов син Филип II (1556-1598).

У њеном саставу била је извесно време Португалија и 17 низоземских провинција.

У провинцијама је у снажном развоју била мануфактурна производња. У северним

провинцијама био је у употреби немачки, а у јужним – француски језик.

По верском опредељењу у провинцијама су били калвинисти. Холандија – прва грађанска република у Европи. Становници провинција су поднели

петицију, тражећи ублажавање намета од шпанске намеснице Маргарете од Парме. Били су грубо одбијени и названи одрпанцима (гезима). Гези се нису уплашили, него су подигли устанак. Био је то почетак ослободилачког рата и грађанске револуције. Војвода од Албе је покушао репресијом да угуши устанак. Резултат је био супротан, отпор становништва постао је још већи. Војвода је опозван, примирје је регулисано Ганским споразумом. Валонске провинције, у којима је становништво било католичко, окренуле су се шпанској власти. Седам провинција је основало Утретску унију 1579. године. Под вођством највеће – Холандије, наставиле су рат. Две године касније донеле су декларацију о независности од „шпанске тираније и неправда“ и прогласиле републику. Првобитно је названа Уједињене провинције, а касније Холандија.

Рат је окончан дванаестогодишњим миром, 1609. године. Холандија је била призната као независна држава Вестфалским миром 1648. године. Француска. Француска се ујединила завршетком Стогодишњег рата. Верски ратови су је поново протресли у XVI веку. Луј XIV је сам владао од 1661. године. Осећао се одговорним једино пред Богом, а народ је сматрао за поданике који су дужни да му се покоравају. Представио се изреком: „Држава, то сам ја“. Француску су ицрпили ратови, што је, уз исељавање хугенота након краљевог укидања Нантског едикта, довело до слабљења привреде и кризе. Француска је била захваћена дубоком кризом и налазила се пред банкротством кад је на престо дошао Луј XVI (1774-1792). Он није имао снаге ни мудрости да нађе решење. Марија Антоанета, његова супруга, површна и нестална, није му могла бити од помоћи. Русија. За време владавине Ивана Грозног (1533-1584) Русија се уврстила у велике европске силе. Успеси су омогућили проглашење кнеза Ивана IV за цара, 1547. године. После цара Ивана IV Грозног, криза је потресала Русију. Наступио је период „смутног времена“ Пољска је преузела „кормило“ довођењем два самозвана, лажна

цара. Устанком грађана Москве, Русија се ослободила пољског диктата. Окончано је

смутно време. Велики успон Русије био је у време владавине цара Петра I, названог Велики (1682-1725). Подигао је град Санкт Петербург, одвојио цркву од државе, укинуо Патријаршију и постављао највиши орган цркве Свети синод, у Петрограду је 1725. године образовао Руску академију наука. Катарина II Велика (1762-1796)

Окупила је квалитетне сараднике, унапредила војску, дипломатију и

односе Русије на међународној сцени. Петроград је у време њене владавине назван „Атина севера“. Пруска. За време владавине брандербуршког великог кнеза изборника Фридриха Вилхелма (1640-1688), Пруска се територијално проширила и оснажила као милитаристичка држава. Пруска је 1701. постала краљевина са престоницом у Берлину. Утрехтским миром, 1713. године, била је призната за независну краљевину.

Фридрих Вилхелм I (1713-1740) ,Фридрих II Велики (1740-1786) Пруска је следила идеју одбране апсолутистичког поретка и после смрти Фридриха II.

Прва је иступила против Француске револуције. Аустрија. За време владавине цара Леополда I (1658-1705), хабзбуршке земље су биле обједињене административно и подређене централној власти. Карло VI (1711-1740) је Прагматичком санкцијом, 1724. године, омогућио наследство својим женским потомцима. Марија Терезија (1740-1780), ћерка Карла VI, регулисане су обавезе кметова према феудалцима и држави, а кулук је био смањен на три дана у недељи. Јосиф II (1780-1790), син Марије Терезије, наследио ју је на престолу. Објавио је Патент (едикт) о толеранцији

75. Просветитељство и успон цивилизације у Европи

Просветитељи, енциклопедисти, мислиоци и интелектуалци су критиковали верску искључивост, владарски апсолутизам и привилегије племства и свештенства. Најзначајнији су били Монтескије, Русо и Волтер. Идеје просветитеља представљале су покретачку снагу и извор инспирације за једну од највећих промена у историји цивилизација. Француски просветитељи и енциклопедисти су створили основу за Велику француску револуцију. Акценат енглеских филозофа био је заснован на

искуству-емпирија, а француских на разуму-ратио. Енциклопедија, 28 томова писаних од 1751. до 1772. године, представљала је стваралачки подухват просветитељства трајне вредности. Већина просветитељских филозофа мислила је да је неразумно замишљати свет без Бога. Њутн је мислио да је свет исувише разумно уређен. Одбачени су неразумни ставови и догме који су придодавани Исусовом учењу током историје.

Било је распрострањено веровање да је Бог створио свет пре много година и да се

више није појављивао. Такво схватање се назива деизмом. Бог се открива кроз природу, на натприродан начин. То је „филозофски Бог“, какав се јавио много раније, код Аристотела, као праузрок свемира и први покретач. Велика промена која је обележила нововековно доба темељила се на кључним

поставкама: 1. рационализам, 2. концепт просветитељства, 3. културолошко-цивилизацијска оријентација, 4. побуна против ауторитета, 5. повратак природи,

6. хуманизовано хришћанство, 7. људска права, 8. вредности.

Европа – цивилизација у успону. Либерални капитализам је тежио слободном тржишту. Идеал владавине била је парламентарна демократија. Демократија је најављивана као јеванђеоско надахнуће. Романтизам је идеализовао народну културу, а држава је форсирала националну културу; наука и уметност су резултирали таквим делима да је, не без надмености, европска цивилизација означавана универзалном.

Од „Свете алијансе“, којој је кумовао руски цар Александар, највећи проблем током

XIX века представљало је „источно питање“. Од већих сукоба, били су Кримски рат (1854- 1856) и ратови у време Велике источне кризе (1875-1878). Међународна трговина људима је законом укинута 1815, али је фактички норма прихваћена 1834. године. Идеологија је преузела водеће место религије у новом свету. Бетовен, Шуберт, Гете, Дикенс, Достојевски, Верди, Вагнер, Моцарт, Гоја, Пушкин, Гогољ, Балзак, Иго,

Толстој, Бајрон, Чајковски, Едгар Алан По, Мицкијевич, Петефи...

Наука је у успону, који траје од XVI века. Нови услови су омогућавали њен развој.

Диференциране су природне и друштвене науке, као и филозофија, и подстакнут је успон нових дисциплина. Математика, хемија, физика, биологија..., као и друштвене и

хуманистичке науке, бележиле су значајне резултате. Отварани су научноистраживачки

центри, стварана научна друштва и удружења у свету. Научно „раздобље паре“, „сменило је доба електрицитета“. Наука и технологија су досегле до комуникационо-информатичке ере. Највећи међу изумитељима, Никола Тесла, осветлио је свет.

Велике идеје су обележиле XIX век. Разум, природа и напредак (прогрес)

представљали су кључну вредност у утемељењу научно-техничко-технолошке цивилизације.

78. Цивилизацијске одлике модернизације

Модернизација је процес, теорија и идеологија. То је вишезначан, сложен и развојни

појам. Модернизацијски процес представља трансформисање традиционалног у модерно друштво. Симболизује нововековно време и нови свет.

Модернизација се дефинише и као процес рационалног усавршавања света.

Грађанин и предузетник су портретисани са шармом носилаца модерног друштва.

Антони Гиденс је идентификовао димензије модернизације током 400 година светске

историје: 1. капитализам; 2) индустријализам; 3. војна сила у контексту индустријализације рата; 4. контрола информација и пракса владавине над становништвом. Модернизација може бити парцијална, неравномерна у различитим сферама (политичка, економска, социјална..., културна), па и противречна; не само докидајућа (механицистички), него и прожимајућа с традицијом.

Модернизација, индустријализација и демократизација су у међузависности, с обиљем

разноврсности, амбивалентности и аутохтоних обележја. Историјски први типови модернизације су Енглеска, САД, Скандинавија...Ново је продирало као увоз феномена, с некритичком имитацијом или тоталним негирањем страног на сопственом „светом тлу“. Модел понашања у модерном друштву карактерише емпатија,

могућност усаглашавања и поистовећивања личног с јавним, критичким профилисаним и институционализованим. Модернизам је прешао праг новог доба, означен и као постмодернизам, а да је, у суштини, како мисли Хабермас, недовршен цивилизацијски пројекат.

79. Цивилизацијске одлике индустријализације

Наука је створила основу, почев од Декарта, „творитеља слободног човека“. Чувена

Расправа о методи је, у суштини, сажета верзија Правила за управљање духа.

Крајем XVIII и почетком XIX века били су постављени темељи модерне науке.

Кључно је било повезивање дисциплина и критичка размена и примена сазнања у пракси. Материјалистичко објашњење је оријентисано на индустријализацију, као прекретачку снагу западне цивилизације. Привредни успон од XVIII века проширио се из европских завичајних средишта и покренуо свет. Европа је, по луцидном Броделу, означена срцем модерног света. Плодотворни сусрет духовног и материјалног одиграо се најпре у Енглеској. Наступила је значајна промена „старог привредног режима“. Тако је рођен покретач. Кад се помене Енглеска у XVII века, онда се прво помисли на индустријску револуцију. Уз прву, наводе се још три класичне индустријске револуције: употреба паре, струје, мотора (експлозивног) и нуклеарне енергије.

Почетни успон у Енглеској је остварен у памучној индустрији, што је био и резултат

стицаја повољних колонијалних околности. Увоз памука из Индије и стално унапређивана идустријска прерада у Енглеској и извоз на светско тржиште, које јој је било отворено као колонијалној и поморској сили. Демографски раст на земљиној кугли и искоришћавање јефтине радне снаге омогућили су раст у текстилној индустрији, а потом и у тешкој индустрији (металургији). Удео финансијског капитала је нов моменат од оснивања Енглеске банке 1694. године до развијеног финансијског капитализма. Енглеска је достигла висок ниво индустријализације и капитализма средином XIX века. Развијена Европа ће то учинити почетком XX века, а остатак света после Другог светског рата. Светски ратови у XX веку су представљали не само прекид у развоју, него и терет последица у послератном периоду. Индустријализација се неравномерно одвијала не само на интерконтиненталном простору, него и у оквиру региона и држава. Закашњење се различито манифестовало. Политика је често диктирала економију, развој друштва, културе, као и цивилизацијске промене. Производња је оријентисана на масовно задовољавање становника као потрошача. Романтично је пропагирано социјално благостање индустријски развијених „држава-нација“ у цивилизованом свету. Супремација великих догађаја над процесима, ма како били очигледни за добробит људи, водила је историју цивилизација различитим путевима и смеровима

81. Индустријска култура и цивилизација

93. Одлике научно-техничко-технолошке цив.

Модерно доба је обележено индустријском културом. У употреби је и термин

масовна култура, сличних или истоветних одлика. Модернизација је од почетка развоја капитализма, особито индустрије, донела велике материјалне благодети људском роду. Основу модернизацијских процеса представља развој науке, технике и технологије, према којима је и уследио један од више назива за цивилизацију нововековног и савременог доба, научно-техничка и технолошка цивилизација. Развој и прогрес су митологизоване идеје, чија се законитост подразумевала. Универзалност је злоупотребљавана у занемаривању критичких увида већ самих просветитеља, који су осмишљавали мисију модерног доба. Материјално богаћење и духовно осиромашење појединца су две стране истог процеса. Критика је уследила од историчара, социолога, филозофа, психолога, идеолога, економиста, културолога, антрополога, с одликама школа, праваца, струја, покрета, политичких, револуционарних снага, радника и сељака на широком простору развоја капитализма као светског система. Борис Петровић

Вишеславцев (1877-1954), назван Рахмањиним руске филозофије, исписао је инспиративне странице „Кризe индустријске културе“. У време највећих изазова, означена је криза индустријске културе. Индустријска култура – култура индустријализације, култура индустријског доба, проширила се од места рођења на свет. Зачеци појаве индустријализације су нововековни. Пораст становништва, с невероватним демографским проценама на тлу европске цивилизације. Од VI века до 1800. године, током 12 векова (1200 година), како наводи Вишеславцев Зомбарта, становништво Европе се кретало не преко 180 милиона. У XIX веку, прецизније – од 1800. године до 1914. године, европско становништво се за три генерације од 180 милиона повећало на 460 милиона! Комфор и хигијена у односу на наслеђе подигли су ниво животног стандарда. Наука, открића и изуми, њихова примена, омогућавали су утемељење и развој капитализма, посебно индустрије. Државе, државе-нације, као организовани облици живота људи у нововековном времену, прокламовале су предности либерално-демократске владавине. Свет без електрике, телефона, радија, биоскопа, аутомобила, авијације, штампарства, оружја, уступао је место новом свету.

Подсетимо се да је Џејмс Ват изумео парну машину 1769. године; да је употреба угља

названа првим хлебом индустрије; појава електрике 1880. године представљена је као други хлеб индустрије; какав ланчани развој је уследио појавом динама и Тајлорове индустријске рационализације од 1890. године, а затим проналазак мотора с унутрашњим сагоревањем, могућност развоја аутомобилске и авио-индустрије..., до атомске енергије, неслућених стваралачких примена и тешко контролишућих опасности од самоуништења. У другој половини XIX и у XX веку појам масе је на историјској сцени показао моћ упијања појединца и његово утапање без трага личности у растућу гомилу. Побуна маса Ортега и Гасета, укључила је аларм, парадокси прогреса и изгубљени (привидни) идентитети субјеката су изнова проказани.

Уз масу је и вођа, апарат је средство које оправдава циљ, владавина је могла да упути

људе једне на друге до самоуништења у име вредности које су идеолошки, пропагандно, манипулативно маркирале идеал. Вође, повеле су свет у рат. Шпенглер је предвидео „пропаст Европе“. Човек масе стреми материјалном. Економски материјализам је био основа империјализма, чија је пожуда за експанзијом била бескрајна. Индустријски развој је преузимао људе на интерконтиненталном простору и

претварао их у масе, а они су губили личност и у тоталитарним и у демократским срединама као припадници гомиле, али на различите начин и с различитим могућностима. Негативан тренд XX века био је у знаку колективизма, екстремног у лицу тоталитаризма, левог (комунизма) и десног (фашизма). Масовна психологија је разорила личну рационалну свест у колективном несвесном, а технологија ју је деформисала. Предности и мане индустријализације су кулминирале у кризи с индустријском културом. Материјално побољшање услова живота било је у све већем раскораку с духовним осиромашењем маса. Масовна производња и масовна потрошња резултирале су масовном културом, која се равна према просечним вредностима и осредњости.

100. Цив. одлике модерног и постмодерног доба

Главни покретачи историје били су левијатани: богати, немилосрдни, велики,

цивилизовани... У предмодерно доба левијатане су представљали градови-државе, феудални господари или вишенационалне империје. У модерно доба левијатани су биле

националне државе. Велике силе су биле у улози главног левијатана.

У постмодерно доба левијатане представљају макроорганизације нове врсте.

Национална држава је тековина модерног доба. У предмодерном добу постојала су племена, етничке групе, народи, домороци...; од њих су настале нације ширењем писмености на заједничком језику и заједничкој књижевности. Процес је почео у XV веку, с открићем штампарске пресе. Диктирале су га протестантска реформација и просветитељство. Градови, краљевства, царевине, поседи... прерасли су у државе, с појавом институција, са заједничким језиком. С проналаском барута развијала се војска, као стуб државе. Настанак националних држава представљао је ширење модела у свету. Успешно функционисање националних држава изражавало се на економском,

безбедносном и културном нивоу. Деловање је ефикасно у оквирима усавршаваних организација: писменост (школе), институције (посебно војска), привреда (индустрија)... Развој организације резултирао је масовним организацијама (организације организација): образовање – масовно, војска – масовна мобилизација, производња – масовна, политичке организације – странке (партије),

синдикати, удружења..., све до масовних медија. Сједињене Америчке Државе су најуспешнији и најмоћнији федерални модел државе. Успон САД је почео стицањем независности. У време Теодора Рузвелта и његовог „новог рационализма“, Америка бележи први успон у XX веку. После победе у Другом светском рату постаје светски лидер у економији. Постмодернизам је зачет у време највећег америчког успона.

Период од 70-их година XIX века до 40-их година XX века био је обележен растом

америчке моћи. Безбедност се темељила на претњи нуклеарним оружјем. На економском плану амерички капитализам се заснива на приватном

предузетништву и светском тржишту, међународним финансијама и међународном пословању. САД подсећа на мултикултурно друштво, мање на

националну државу. Комуникације и информације, медији, нарочито електронски, обележавају ново доба, информатичко-комуникацијску еру и владавину медија – глобалну медијакратију. Постиндустријска привреда је обележена огромним бројем радника у услужним делатностима. У типологији држава истичу се: трговачке, војнополитичке, корпоративне, за разлику од либералних; јаке, за разлику од слабих и касно развијених националних држава. Култура САД представља највећи потенцијал у изградњи интеркултурног друштва. Либерализам захтева образоване грађане, какви су били у време рођења и развоја САД као модерне земље. Од националне државе, националне културе, националне привреде, САД је постао лидер у транзицијском подухвату ка мултицивизацијском свету, глобализацији и постмодерној будућности!

87. Сустрети и сукоби цивилизација

Ера мира је почела парадоксално ратом у Заливу. Семјуел Хантингтон је упозорио на

опасност од сукоба цивилизација. Рат на экс-југословенском простору вођен је због

„неодговарајуће границе“! Самоидентификација у форми етничко-верског разграничења у неинтегрисаном мултикултурном друштву експлодирала је у

грађанском рату, с уделом спољних чинилаца различите цивилизацијске припадности.

Време је потврдило Хантингтонову тезу, у једној од (касније) најпревођенијих књига,

и донело нове изазове. Локална кризна и ратна жаришта имају за узроке спорове држава и група унутар њихових проблематичних граница. Сукобљени припадају различитим, али и истим цивилизацијама. Сукоби могу да ескалирају на различите начине и до ширих размера. Односи моћи у свету су такви да се сукоби могу контролисати. Већа је вероватноћа, по Хантингтону, да у будућности дође до судара цивилизација, него да се обнове ратови између држава попут оних из прошлости, какви

су били у XX веку. Најмоћнија је западна, евроатлантска цивилизација. Сматра се да светом управља САД, као „најмоћнија империја“. Процене говоре да њихова моћ опада, да ће тај период потрајати по мери процеса и да се моћ сели на Исток, на коме су цивилизације унутар најмногљуднијих и најпространијих држава у успону: Кина, Индија, Русија...

Државе-нације западне цивилизације конституисале су мултиполарни међународни систем, шириле се, освајале, колонијализовале велики интерконтинентални део, међусобно сарађивале и сукобљавале се до светских размера у XX веку.

Уместо идеолошких, главне разлике међу људима су постале културолошке. Уместо

речи нација, употребљава се именица култура. Свет је у преуређењу, унутар и изван држава и региона, у планетарним оквирима. Тријумф Запада је резултирао утопијом о позападњачењу света.

88. Универзална цивилизација

Идеја о универзалној цивилизацији је производ Запада. Без обзира на разноврсност

култура, постоји оно што је заједничко „глобалној цивилизацији“. Цивилизација се поима као супротност варварству, с развојем од проналаска писма током миленијума и векова. Скуп најуспешнијих, најбогатијих и најобразованијих људи света одржава се сваке године у Давосу, у Швајцарској, на коме се расправља како даље ка бољој будућности. Хантингтон то назива културом Давоса. Ширење западне (евроатлантске) културе, западног модела, поготово потрошачког обрасца, не резултира стварањем универзалне културе. Западна добра не наилазе на плодно тло у остатку света, да би се распростирање означило планетарним процесом стварања универзалне цивилизације.

Глобалне комуникације манифестују западну моћ на планетарном простору,

изазивајући одбојност новом културном империјализму и конвергенцију у вредновањима и веровањима. Језик и религија, као елементи културе, не указују на „позападњачење остатка света“. Језик као средство комуникације, није истовремено извор идентитета. Глобално ускрснуће религије крајем XX века, посебно у празнини коју су за собом оставиле крахирале идеологије, истовремено је појачало разлике међу религијама и удаљило од идеје о светској религији. Западна цивилизација се сматра продуктом модернизације. Успон модернизације, с последицом отуђења, појачавао је одбојност према позападњачењу. Моћ Запада није негирана, већ је реално процењена.

Доминација Запада није спорна. Изражава се у кључним категоријама.

Истовремено, није спорно ни да је то цивилизација у опадању. Предвиђа се да ће

примат у не тако далекој будућности припасти азијским цивилизацијама, које су у највећем успону. Суштина проблема западне цивилизације је унутрашње природе. На америчком тлу су наведени приоритети решавања:

- • „културно самоубиство“ • антисоцијално понашање • распадање породице • опадање посвећености учењу. Утемељене вредности су слобода, демократија, индивидуализам, једнакост, уставност, приватно власништво, предузетништво, тржишна економија, људска права, мултикултурализам... Савремени свет је свет цивилизација.

Западна цивилизација себе сматра јединственом. Хантингтон наводи две основе: вредности и институције. Вредности, потекле из Европе, из старогрчког извора, су блиске, сличне или истоветне с изворним вредностима држава које репрезентују древне цивилизације вишемиленијумског трајања. Институционализација света после Другог светског рата обликована је у духу западног погледа на свет. Идеја да свака важнија цивилизација преко репрезентативне земље има представника у Савету безбедности.

Стратешка оријентација западне цивилизације је тежити сличностима и претварати

разлике у предности. Амерички и европски сан. Амерички сан је од 60-их година XX века

био привлачан идеал у свету. Европски сан је у процесу утемељења. Џереми Рифкин га предлаже као модел за глобализовани XXI век. Циљ је привлачан за све: квалитет живота.

89. Глобална култура

Средином шездесетих XX века, лансиран је телекомуникациони сателит који је

омогућио да се телевизијски програм из једне земље може видети на планети.

Представа о националном суверенитету и границама држава изменила се у глобалном

селу. Државе су изгубиле ранију моћ регулативе самопредстављања. Политичка елита је остала без монопола над истином. Креатори глобализације проширили су простор деловања. Групе лобиста су пронашле своје место у све оштријој конкуренцији у комуницирању с јавношћу. Интернет је надмоћан промотер феномена глобалне мреже. Комуникациони и информативни центри шире се планетом. Маршал Маклуан, канадски теоретичар, угледао је не тако давно свет као „глобално село”. Вести у слици и речи са свих страна света постале су локална хроника. Медији су

завладали светом.

71. Цивилизацијске одлике Новог доба

-трајало је до 20. века, одосно до краја Првог св. рата

-црква је владала духовним и световним орг.

-јављају се први верски покрети

-наука и култура постављају темељ хуманизма и ренесансе

-ренесансни човек посаје идеал

-наука, описмењавање и стицање знања су у прогресу

-техника означава нововековну промену

-производња је механизована

-мартин лутер објављује 95 теза и долази до реформе цркве

-зачајна су велика географска окрића

-развија се капитализам

-сварају се државе нације

-наступа доба револуција

-барок обележава 17. век

-европска цив. је у успону

-модернизација и индустријализација су у експанзији

94. Вера и наука у постсекуларној цивилизацији

После краха идеологија, религија је доживела повратак у атеистички свет.

Преиспитивање улоге цркве у друштву опседнутог глобалним проблемима реактуелизовало је строгу подвојеност цркве и државе. Секуларизација (обесцрквљење, посветовљење...) је на Западу досегла крајње границе. Појединац који живи у средини стриктне подвојености државе од цркве долази у ситуацију да дели свој идентитет на јавни и приватни. Хабермас је приступио анализи полазећи од претпоставке да су верске заједнице разборите, да поштују уставну државу, плурализам конфесија у плуралним друштвима и да су свом снагом против насиља. Милитантна манипулација води ка глобалном тероризму. Вера и наука у постсекуларној цивилизацији не треба да се сучељавају, још мање да игноришу једна другу, јер имају одговорније улоге.

Ново стање света захтева отварање цркве у њему, с новом етиком која му недостаје,

по мишљењу Х. Кунга. Европски атеизам је, по мишљењу Славоја Жижека, једина шанса за светски мир. Атеизам је контрапункт верама које су постале извор убиственог насиља које потреса планету. Фундаменталисти (муслимански, хришћански, хиндуистички...) злоупотребљавају племениту поруку својих вера. Обнова атеизма је стога неопходна као једне од највећих тековина европске цивилизације.

Племенита порука чинити добро из љубави према богу (а не зато да би се по награди

ишло у рај, или по казни у пакао), компромитована је од стране фундаменталиста.

Фундаменталисти и (само)убиства сматрају добрим делима, представљајући их испуњењем божје воље, а атеисти чине добро зато што мисле да тако треба, остварујући свој морални, људски смисао. Модерна Европа је прва и једина цивилизација у којој је атеизам легитиман избор, који је демократски озаконои слободу вероисповести и изражавање верског идентитета. Верски сукоби се идентификују и као сукоби култура. Хришћани чине 33% становништва на Земљи. Муслимана има 17,7%, хиндуса 13,4%, а верски неопредељених 14% (8.850.000). У глобалној потрази за миром, уместо глобалног тероризма и сукоба, разматрана је и идеја о стварању верско-географских блокова, која је у зачетку изгледала утопијска у односу узбуркану планетарну реалност. Папа Бенедикт XVI (Јозеф Ратзингер) је у новогодишњем говору 2005/06. „Urbī et orbī“, позвао вернике широм света на „препород вере као обавезе трећег миленијума, да не би постали жртве сопствене интелектуалности“.

Европа постаје моћна економски и технолошки, а изнутра (духовно) празна.

Ново полазиште би могло да буде учење модерне Цркве да разум оплемењује веру а

да вера даје духовну димензију разуму. Библија се злоупотребљава на различите начине, али хришћански темељ цивилизације није нагрижен црвом европског верског фанатизма, који се храни јабуком црквене и лаичке организације. Хришћански фундаментализам, како се процењује, може бити опаснији и од исламског јер се шири изнутра, а не долази споља. Радикализација ислама указује на посебну опасност због растуће исламске популације. Ислам, за разлику од преовлађујућег релативизма Запада, верује у апсолутне вредности, моралне норме, вечно истинске и објективне стандарде, применљиве на све људе и културе, у свим временима и на свим просторима.

Солидарност, али и ривалство, уместо продуктивног јединства, моћнијих држава за

лидерско место у исламском свету. Представници светских религија програмом расправе су обухватили најважнија питања и изазове: улога вере у друштву, духовне и моралне

вредности, одговорност религије, права и слобода човека, породичне вредности, равноправност полова, медији, природна средина, решавање проблема екстремизма, тероризма, наркоманије, болести, трговине оружјем за масовно уништење..., дијалог цивилизација...

Глобализација и култура

Глобализација је процес (или низ процеса) трансформисања (промене) капитализма у

нови светски систем. Глобализација је процес који се одвија у економији, политици и култури. Светске елите моћи, с америчког врха, диктирају промене „одозго“.

Промене „одоздо“ су резултат свеопштег цивилизацијског развоја. Глоб. Као процес, или низ процеса, одвија се у свим сферама деловања и на планетарном простору али неравномерно. Глоб. Се надилазе границе између држава. Глоб. Има своју дугу историју, она није настала скоро. Појава је исторична и процес се не везује за 1 догађај.

Хиперглобалисти у опредељењу за глобализацију истичу њене предности, а

антиглобалисти слабости. Глобалисти уверавају да је време националне државе на измаку. Антиглобалисти указују на потребу нормативног и институционалног одржања

система међународних односа и националног суверенитета. Држава је основни нуклеус

глобалних трендова у економији, политици, култури, у свакодневном животу.

Кроз призму глобализације посматра се планетарна економија, тржиште и производња

„без граница“; конкуренција, која је све оштрија; подсећа се да се продуктивност не може бескрајно увећавати. Производња се премешта у средине с јефтином радном снагом и с мањим законским ограничењима (нарочиту у еколошком погледу). Капитал постаје савремени номад. То не значи да су у потпуности изгубиле улогу. Не постоји интегрисан систем ни у економском, финансијском и тржишном погледу. У том процесу је суштински ХОРИЗОНТАЛНА И ВЕРТИКАЛНА ГЛОБАЛИЗАЦИЈА, које чине: хијерархијска структура моћи концентрисана у једном центру САД и научно-техничко-технолошки смисао.

98. Валерштајн: промена светског система

Теоретичар капитализма као светског система анализирао је његово функционисање

од Вествалског мира (1648) и закључио да се свет налази пред историјским избором у XXвеку. Теорија о светском систему заснована је на кључним одредницама у времену и

простору. ИмануелВалерштајн је на челу Броделовог истраживачког центра у Њујорку, инспирисан Броделовим великим делом о цивилизацијама. Државе су, по Валерштајну, главне институционалне карактеристике, а не ентитети светског система. Капитализам је постао глобалан у XIX веку. Идеологија либерализма наметнула се као геокултура светског система. Капиталистима је потребна држава, организација, чији је принцип непрекидна акумулација капитала.Валерштајн је доказао постојање структурних ограничења процеса непрекидне акумулације капитала, која коче функционисање система. Тиме се ствара структурно хаотична ситуација, пренатрпана нередима, конфликтима и ратовима, чија резултанта тешко може бити предвидива.

„Концепт дугине коалиције“ – у форми што безболнијег „испливавања из транзиције

експлозивних порива“ – претпоставља залог привилегија владајућих и богатих као удео у транзицији из система у систем, с извеснијим исходом, како предвиђа Валерштајн, негде око 2050. године. „Утопистика или историјски избори за XXI век“ Имануела Валерштајна, може се читати као аналитички пледоаје за рационално оријентисање ка будућности која је почела и пре него се свет огласио са својом преференцијом. Древна цивилизацијска средишта су у пламену рата, а да мало ко зна шта се стварно догађа!

99. Култура као феномен напретка

Култура оријентише популације, дотиче идентитете, открива путеве успења.

Пут успеха се открива и у међузависности културе, економије и политике.

Веберов текст „Протестантска етика и дух капитализма“, објављен 1904-1905. године,

постао је један од најутицајнијих и најпровокативнијих чланака икада написаних.

Идеалан тип капиталисте, по Веберу, постао је практичан оријентир у средини у којој

се веровало у остварење привлачних, ма како великих, али достижних циљева.

Капитализам је у модерном добу бележио највећи успон у својој индустријској фази,

првенствено на тлу на коме је била дефинисана етика свакодневног понашања.

Понашање људи било је инспирисано вредностима: марљив рад, поштење, озбиљност,

штедљивост, проницљивост, нарочито у коришћењу новца и времена.

То је омогућило стварање снаге која је унапредила привређивање и остварила велику

акумулацију капитала. Протестантизам је створио нову врсту пословних људи! Смисао је у људском деловању! Тумачење протестантизма резултирало је инспиративним тезама. Мертон је портретисао модерног човека као рационалног, уредног, вредног,

стваралачког бића...; нагласак је био на писмености и образовању. Религија, као компонента културе, допринела је остварењу „златног доба“ капитализма.

Раст капитализма, констатовао је Макс Вебер, у суштини је културни феномен,

укорењен у религији. Култура, не политика, одређује успех друштва. Фактори културе утичу на економију, политику, друштво, развој, прогрес, промене.

Средњевековни извори европске цив.

Иако се година пада Западног дела Римског царства (476. година) узима за годину

почетка средњег века, ипак његови почеци се могу видети у владавини Диоклецијана и

Константина Великог. За време њихове владавине положени су темељи средњевековне

цивилизације (почев од поделе Царства за време тетрарха, премештању тежишта на Исток и стварању нове престонице, управним реформама (раздвајању цивилне од војне власти), јачању новца као и у прихватању хришћанства. Од тренутка када је створена Византија је вековима стајала на врху Европе (све до XI века). Византија је вештачки створен назив у доба ренесансе, а потиче од имена античког града Византиона на чијим је темељима подигнут Константинопољ. Византијско царство није било национална,

већ космополитска држава коју је чинио велик број народа од којих је већина била

хеленизована. Византија је почивала на три камена темељца, а то су : 1. Римска

државна управа, 2. Хеленистичка култура, 3. Хришћанство. Историја Византијског

царства се може поделити на три етапе : рановизантијско доба 324-610, средњевизантијско 610-1025 и позновизантијско доба 1025-1453. Јустинијан (527-565) је давао правац политици Царства још за време владавине његовог ујака Јустина I (518-527) који је после смрти цара Анастасија изабран за цара. Јустинијан је био тај који је инспирисао све велике подухвате свог времена. Заузећем југоисточног дела Шпаније 555. године завршена су велика Јустинијанова освајања. Изгледало је као да је стара Империја поново успостављена, а Средоземно море је поново постало римско језеро окружено римским земљама. Највеће и најдуготрајније дело Јустинијановог доба била је кодификација римског права. Зборник грађанског права – Corpus iuris civilis – чине Јустинијанов кодекс, Дигесте и Институције. У Царству су од самих почетака образоване навијачке странке – деме – које представљају остатке слобода старих римских градова. Ове странке су испољавале разлике у верском и социјалном погледу. У свим прегледима историје европске архитектуре раздобље Јустинијанове

владавине се издваја као епоха изузетно великих градитељских подухвата.

Све што је грађено у Јустинијаново време било је изузетних размера, само је

у престоници цар подигао 32 цркве. Црква Свете Софије (грађена у периоду од 532. до

537. године) представља у одређеном смислу катедралу читавог Византијског царства. У очима свих Византинаца она је представљала модел идеалне цркве. Саграђена је уз царску палату, на најистакнутијем месту града. Прва црква Св. Софије започета је у Константиново време, вероватно завршена у време Констанција II 360. године, страдала је у пожару 404., а нова је освећена 415. године. Друга црква је разорена у побуни „Ника“ 532. године. Нова црква Св. Софије је освећена 27. децембра 537. године.

Градитељи ове цркве су Исидор из Милета и Антемије из Трала. Главни део раскошне светлости средњег дела Свете Софије обезбеђују прозори куполе, по два реда на бочним странама цркве – изнад спратних галерија и прозори у полукалотама.

У обради унутрашњег простора стекла су се најбоља искуства античке

архитектуре. За обраду је коришћен скупocen материјал, од мермерног пода, преко

стубова, капитела, венаца парапета и зидних површина, до мозаика (коришћен је

проконески мермер и зелени камен из тесалијског каменолома).

Њен пречник је 31м и као таква је вековима представљала највећу куполу.

Положај који је Света Софија имала у Византијском царству одредио је

грађевини изузетно место у склопу церемонија које су биле важан део јавног

живота императора, његове породице. Цариградска црква Св. Апостола саграђена је у Јустинијаново време, она такође представља једно од најважнијих и највећих грађевинских подухвата ове епохе. Грађевина слободног крста са трpezом и моштима

апостола на средини, испод средишње куполе, као таква она је очигледно представљала мартирijум. Црква Свете Ирине је такође једно од великих градитељских подухвата

Јустинијанове епохе које је дало својеврстан печат престоници. Налази се

непосредној близини цркве Свете Софије и заједно са њом припадала је комплексу

Велике цркве. Вероватно је настала када и Света Софија. Црква је тробродна

базилика са изнутра полукружном апсидом и нартексом на западној страни.

Једно од великих градитељских подухвата Јустинијановог доба представљају

споменици Равене.

Равена – најважнији град Западног Римског царства, затим под влашћу

Острогота, византијски од 540 – 751. У Равени се слика о прелазном времену (од

касне антике ка средњем веку) лако доживљава захваљујући околности што се у

том граду на сразмерно малом простору налази више грађевина знаменитих по

архитектонским облицима, унутрашњој опреми, као и личностима поручилаца.

Равенске грађевине чине знатан репертор архитектуре свог времена.

Маузолеј Гале Плацидије, Баптистеријум православних, Црква Светог Витала у Равени.

Разједињени елементи византизма се у VI веку по први пут спајају у нешто

органско и целовито. Слично као и Цркви и световној власти је уметност била

потребна као оруђе хришћанске пропаганде. Цариградска уметност на преласку из V у VI век је слабо сачувана. Међутим дело које сведочи о раскоши престоничке уметности је рукопис Аниције Јулијане, реч је о Бечком Диоскориду (настао 512. године). Диоскориди су медицински рукописи у којима су се налазили „рецепти“ односно објашњења о лековитим травама. Они су добили назив по Диоскориду који је пронашао корен мандрагоре. Постојање оваквих списа сведочи и о развијености медицине у средњем веку (Александрија је била центар

медицинских наука). Највеће тековине Јустинијановог доба поред кодификације права је и уметност која је вековима вршила снажан утицај на цео средоземни свет.

